

I. DİN HİZMETLERİ SEMPOZYUMU

(3-4 KASIM 2007)

CİLT 2

Diyaret İşleri Başkanlığı Yayınları: 763
İlmi Eserler: 124

•
I. Din Hizmetleri Sempozyumu

•
Editör: Dr. Mehmet BULUT

•
Grafik-Tasarım: Cevdet DOĞAN

•
Baskı: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Ostim Ömek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 06370 Yenimahalle/ANKARA

•
Kasım 2008, ANKARA

•
2008-06-Y-0003-763
ISBN 978-975-19-4374-3 (tk. No)
978-975-19-4379-8 (2. c)

•
© Diyanet İşleri Başkanlığı

•
İletişim Adresi
Eskişehir Yolu 9. Km. Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 295 72 94 – Faks: 0312 284 72 88
diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Din Hizmetlerinde Teknolojinin Kullanılması: Hoparlörle Ezan Okuma Meselesi

Mehmet GÜNAYDIN*

Giriş

Cami minarelerinden hoparlörle okunan ezanların bazı olumsuzluklara neden olduğu gerekçesiyle zaman zaman tartışıldığı ve bunun basına da yansıdığı bilinmektedir.

Hoparlörün, ezan okuma maksadıyla ülkemizde 1960'lı yılların başlarından itibaren kullanılmaya başladığını görmekteyiz. Daha sonra, cami içi okunan kamet, namazın kaldırılması, vaaz ve hutbelerde de yaygın bir şekilde kullanılmış ve bu uygulama günümüzde de devam etmektedir. Her ne kadar dinî açıdan bu cihazların kullanılmasını caiz görmeyenlere rastlanmaktaysa da bu konu tartışılmayacak kadar benimsenmiş görünmektedir. Ancak günümüzde hoparlörü caiz bulmayanları haklı çıkarabilecek uygulamalara rastlanıldığını oldukça sık müşahede etmekteyiz.

Ezanın günde beş vakit hoparlörlerden okunuyor olması gürültü kirliliğine(!) neden oluyor algısıyla tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın başlatmış olduğu ve halkımız tarafından olumlu karşılanan merkezî sistem ezan uygulaması bu tartışmaları sona erdirememiştir. Hâlbuki ezan, insanın ruhunu okşama ve dinleyene bir mesaj vermelidir.

Bir mesele toplum içerisinde tartışılıyorsa o konuda bazı olumsuzlukların olabileceğinin araştırılması gerektiği kanaatini taşımaktayız. Böyle durumlarda yapılması gereken, meseleyi bütün yönleriyle objektif bir şekilde tespit edip çözüm önerilerini ortaya koyabilmektir. Ancak bizde, daha ziyade tepkisel yaklaşımlar ön plâna çıkarılarak, çözüm üretmek yerine meselelerin daha da karmaşık hâle getirildiğine şahit ol-

* Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi.

maktayız.¹

1960'lı yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ortaya koyduğu anlayışın uygulamada gereği gibi üzerinde durulamaması meseleyi günümüzde tartışılır olmaktan çıkaramamıştır. Cami hoparlörlerinin amacı dışında kullanılmasının haricinde, yapılan vaazların sesinin dışarıya verilmesi, merkezî ezan sisteminin pek çok yerlerde uygulanmaması, sabah ezanlarının uzun bir süre devam etmesi, güzel sesli müezzinlerin azınlıkta olması okunan ezanları maalesef tartışmalı hâle getirmiştir. Esas konuya girmeden önce önemine binaen ezanla ilgili bilgi vermenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

Ezan: İlk Ortaya Çıkışı ve Türk-İslâm Kültüründeki Yeri

Bilindiği üzere dinler, toplu yapılacak ibadetlere özel önem vermektedir. Yapılacak bu ibadeti, inananlarına duyurmak için kullandıkları bir takım araçları vardır. Yahudilerin boru, hıristiyanların ise çan çaldıkları bilinmektedir. Müslümanlar ise günde beş vakit okunan ezanla cami ve mescitlerde kılınan toplu namaz ibadetine çağrılır.

Sözlük anlamı “duyurmak, bildirmek, çağırarak, ilân etmek²” olan ezan, terim olarak farz namazların vaktinin geldiğini haber veren bir duyurudur.

Namaz, Mekke’de farz kılındığı halde Hz. Peygamberin Medine’ye gidişine kadar namaz vakitlerini bildirmek için bir yol düşünülmemişti. Esasen Mekke’de zor şartlar altında yaşayan müslümanların böyle bir çağrısı müşriklerce elbette tepkiyle karşılanacaktı. Ancak Medine devrinde namaz vakitlerinin müslümanlara duyurulması bir ihtiyaç haline gelmişti. Çünkü İslâm dini cemaatle yapılan ibadete özel önem veriyordu. Bu itibarla müslümanlar Medine’ye geldiklerinde toplanıp namaz vakitlerini beklerlerdi. Sağlıklı bir çözüm bulabilmek için konuyu kendi aralarında tartışmaya başladılar. Kimileri “Hıristiyanlar gibi bir çan edininiz” derken bazıları da “Yahudilerin borusu gibi bir boru edinin” dediler. Ancak bu teklifler kabul görmedi. Hz. Ömer “Bir çağırıcı çıkarsanız da namazı ilân etse” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Bilâl’e hitaben: “*Ey Bilâl! Kalk namaza çağır!*” buyurdu.³ Uygulamanın bir süre Müslümanlardan bazılarının Medine sokaklarında dolaşarak “es-Salâte, es-Salâte (Buyurun namaza, haydin namaza) diye seslenmeleri şeklinde oldu. Rivayetlere göre nasıl bir yol izlenilmesi gerektiği hususu tartışılırken sahabelerden Abdullah bin Zeyd-el Ensarî, rüyasında ezanın kendisine gösterildiğini Hz. Peygamber’e gelerek anlatmış. Hz. Peygamber de bunu Bilâl’e öğretmesini istemiş ve Bilâl ilk ezanı yüksek bir evin damına çıkarak okumuş. Bazı rivayetlere göre ise ezanın Cibril tarafından Hz. Muhammed’e

¹ M. A. Kirman, M. Günaydın, H. Apaydın; “İbadete Çağrı Olarak Ezan”, adlı alan araştırmamız Rağbet Yayınları’ndan 2007 yılında yayımlanmıştır.

² *Lisanü'l-Arab*, Dar’ül-fikir, Beyrut 1994, c.13, s. 9-10.

³ Buhârî; “Ezan” 1; Müslim; “Salât”, 1.

öğretildiği ifadeleri yer almaktadır.⁴

Kanaatimizce ezanın Hz. Peygamber'e Cibril tarafından getirildiği daha doğrudur. Zira ezanın metni, üslûbu ve mânası insanların kolay ifade edecekleri bir mânadan daha üstündür. Gerçekten de ezan, İslâm'ın bütün amacını ve esasını en veziz bir şekilde dile getirmektedir. Bu bakımdan ezan İslâm'ın şiarı, parolası ve sloganıdır. İslâm dininin muhtevası onun mânasında mevcut olduğu gibi aynı zamanda dinin temel inancını da içermektedir. İşte bu temel inanç günde beş vakit minarelerden tekrar edilmektedir⁵.

Hicretin 1. veya 2. yılından itibaren namaza çağrı için okunmaya başlanan ezan, bugün de aynı şekli ile ilân edilmeye devam etmektedir. Ülkemizde belirli bir dönem (1932-1950) Türkçe'ye çevrilerek okunan ezanın toplum tarafından kabul görmediği bilinen bir husustur.⁶ Hatta ibadet diliyle ilgili bu uygulama diğer laik uygulamaların aksine toplum tarafından en çok tepkiyle karşılanan bir husus olmuştur.⁷ Ezanın Arapça aslının dışında okuma şekli ilk defa Türkiye'de olmuş bir hadise değildir. Berberi milletinden Endülüs Mehdisi Muhammed Bin Tomart, iktidara gelip Muvahhidin hükümetini kurduğu zaman okuma yazma bilmeyen Berberilerin hatırı için, Kur'ân-ı Kerîmin Berberi diline tercüme edilip o lisanda ve ezanın Berberi dilinde okunmasını emretti.⁸

Şu kadarını söyleyelim ki, İslâm dünyasının parolası sayılan ezanın aslı şekliyle okunmasının gerektiği kanaatindeyiz. Dünya müslümanlarının birliğinin sembolü olması hasebiyle, ayrı dillerde okunmasının sosyolojik açıdan yararlı olduğu kanaatinde değiliz.

Ezanın, namaz vakitlerini bildirme amacıyla günde beş kez okunmasının ötesinde Müslüman Türk toplumunda yeni doğan çocukların kulağına da okunması, ona çok farklı bir anlam yüklediğinin önemli bir göstergesidir. Nitekim Yahya Kemal, "Ezansız Semtler" adlı makalesinde, yeni doğan çocukların ilk duydukları sesin ezan olduğuna, bunun millî ve manevî terbiyenin temelini oluşturduğuna işaret ettikten sonra minarelerden okunan ezanların gölgesinde büyüyen çocuklarla, bundan mahrum olarak yetişenlerin arasındaki farka işaret eder. Yahya Kemal cümlelerini şu ifadelerle sonlandırır: "Biz ki minareler ve ağaçlar arasında ezan seslerini işiterek büyüdük. O mübarek muhitten çok sonra ayrıldık, biz böyle bir sabah namazında anne millete tekrar dönebiliriz. Fakat minaresiz ve ezansız semtlerde doğan, Frenk terbiyesi ile

⁴ er-Rûdânî, *Cem'ul-fevaid*, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 173 vd.

⁵ Hüseyin Atay, *İslâmın Siyasi Oluşumu*, Ankara 1999, s. 121 vd.

⁶ Bk. "Ezan," *DİA*, İstanbul 1995, XII.36 vd; *İA*, "Ezan", IV, 429-430. MEB Yay. 1997.

⁷ Bernard Lewis, *Modern Türkiyenin Doğuşu*, Çev. M. Kıratlı, TTK, 7. Baskı, Ankara 1998, s. 411.

⁸ Muhammed İkbâl, *İslâmda Dinî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, Çev. S. Huri, Kırkambar Yay. İstanbul 1999, s. 182. İkbâl'in bu konudaki tarihi bilgilerinin araştırmaya değer olduğunu belirtmek isteriz.

yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlamayacaklardır.”⁹

Tıpkı Yahya Kemal gibi Ömer Rıza Doğrul da, ezanın çocukların sosyalizasyon sürecinde önemli fonksiyonları olduğunu dile getirir: “Türk doğar doğmaz kulağına ezan okunur ve o ezan her Türk’ün ölümüne kadar kulağında çınlar. O ezan Allahu ekber diye başlar Lailahe illallah diye biter.”¹⁰

Yahya Kemal “*Ezan ve Kur’an*” adlı makalesinde de ezanın toplumsal entegrasyon açısından, özellikle mana etrafında bütünleşme fonksiyonunun¹¹ önemine işaret eder: “Bu devletin iki mânevî temeli vardır. (Biri) Fatih’in Ayasofya minaresinden okuttuğu ezan...”¹²

Bu ifadeler, her ne kadar Yahya Kemal’in kişisel tecrübeleri ve düşünceleri olarak değerlendirilebilirse de, Türk milletinin çok geniş kesimlerinin hislerine tercüman olduğu da inkâr edilemez. Özellikle ezan okunurken içerdiği veya çağrıştırdığı mânalar ve ruhları okşayan tatlı nağmeler, insanı bu fânî âlemin ötesinde farklı bir aleme götürdüğü hissini verir. Ezan sesiyle büyüyen, fakat daha sonra çeşitli nedenlerle ezan okunmayan yerlerde bulunan insanların ezan sesini duyamamanın sıkıntısını hissettikleri bilinmektedir. Söz gelimi Sakıp Sabancı, tedavi için ABD’ne gittiğinde oradan gönderdiği mesajda “Vatanımı, bayrağımı, ezan sesini, sevenlerimi ve sokakta beni gördüğünde sevecen bakışlarıyla bana güç veren her yaştaki vatandaşlarımı çok özledim” ifadelerine yer vererek ezan sesini duyamamanın kendisine hasret duygusu verdiğini belirtmiştir.¹³ Yine yurt dışında çalışan insanlarımızı “Yabancı ellerde en çok neyin özlemine duyarsınız” diye sorulduğunda pek çok insandan ilk sırada ezan sesi duyamamanın üzüntüsünü çektiklerini belirtmişlerdir. Edmondo de Amicis’e göre “Türkler kendi inanışlarının bütün diğerlerinden üstün olduğu hususunda sarsılmaz bir kanaate sahiptirler, fakat bunu herhangi bir şekilde ifade etmezler. Onların aşırı müsamahakârlıkları sonucu şu oluyor, insan ezan sesi işitmese Hıristiyan olmayan bir memlekette bulunduğu inanmaz.”¹⁴

Mehmed Âkif’in şu mısraları ne kadar anlamlıdır:

⁹ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul 1999, s. 121-4.

¹⁰ Ömer Rıza Doğrul, “Ezan ve Kamet Hakkında”, *Selamet Mecmuası*, C.1, Sayı 25, 7 Kasım 1947, s. 2. Bu yazıyla ilgili bir değerlendirme için bk. Albayrak, *a.g.e.*, s. 252

¹¹ Mâna etrafında bütünleşme hakkında bk. Amiran K. Bilgiseven, *Genel Sosyoloji*, 4.baskı, İstanbul Filiz Kitabevi, 1986, s.293-4; Amiran K. Bilgiseven, *Din Sosyoloji*, İstanbul 1985, s. 378.

¹² Yahya Kemal, *a.g.e.*, s.120.

¹³ Bk. *Akşam Gazetesi*, 18 Temmuz 2003.

¹⁴ Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, 9. baskı, İstanbul, Ötügen Yay., 1995, s. 142.

*Zaman geçmez ki yüz binlerce kalbin vecd-i sekranı,
Zeminden yükselip, göklerde vahdet-zâr-i Yezdanı
Ararken, dehşet-âkin etmesin bir sayha vicdanı.
Ne lâhûti sada! "Allahü Ekber" sarsıyor canı...
Bu bir gülbank-i Haktır, çok mudur inletse akvanı?¹⁵*

•Günümüzde okunan ezanların -istisnalar hariç- insana bu duyguları yaşattığını söylemek oldukça zordur. Zira yakın camilerden okunan ezanların sesleri birbirine karışmakta ve ne denildiği dahi anlaşılmamaktadır. Bunun yanı sıra güzel sesli olmayanların okudukları ezanların da bu ulvi duyguyu zedelediğini söyleyebiliriz. Hâlbuki okunan ezanlar insanın ruhunu okşamalı ve ona bir mesaj vermelidir. Öyle bir mâna vermelidir ki Yahya Kemal'in ifadesiyle insana Türk olduğunu hissettirsin, milliyetini hatırlatsın.¹⁶

Ezanın Okuma Şekilleri İle İlgili Tartışmalar

Geride bıraktığımız yüzyılın en önemli özelliği bilim ve teknolojideki gelişmeler ve buna bağlı olarak pratikte kullanılan cihazların icadı olmuştur. Ses cihazı da teknolojinin bir ürünüdür. Hoparlör cihazının ülkemizde ezan okuma maksadıyla 1960'lı yılların başlarından itibaren kullanılmaya başladığını görmekteyiz. Ezanlar, cihazla okunmaya başlanınca meşruiyet tartışmaları da yapılır olmuştur. Hatta konu, Diyanet İşleri Başkanlığı'na intikal ettirilmiştir. Örneğin, bu konuda, Kütahya Valiliğinin başvurusu üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere ve Dinî Eserleri İnceleme Kurulu "*Hoparlörle Ezan Okunması*" konusunda 13 Mayıs 1963 tarihinde bir karar almıştır.¹⁷ Bu kararda yer alan ilkeler şu şekildedir:

1. Minarelere hoparlör konulmasından maksat, ezanı daha uzak yerlere duyur-maktır. Buna binaen birbirine yakın olan camilerden birindeki hoparlörün çalıştırılmasıyla maksat hâsıl olursa diğerlerinin çalıştırılmasına lüzum kalmaz.

2. Sabah namazı vakti gibi sakin olan zamanlarda ise hoparlörün sesi etrafa duyuracak kadar açılması daha doğru olur.

3. Müezzinlerin hoparlör var diye minareye çıkmadan yerden ezan okumaları şiar-ı diniyyeden addolunan bir dinî âdeti ihmal olacağından bu tarzda hareket doğru değildir.

¹⁵ "Yüz binlerce kalbin mestane bir vecd içinde yerden semalara yükselip Allah'ın lâmekân vahdetini ararken bir sayhanın vicdanları dehşet içinde bırakmadığı bir zaman yoktur. O sayha 'Allahü Ekber' diyen lâhûfî bir sadadır ki canları sarsar ve kâinatı inletir. Çünkü Cenabı Hakkın bir gülbankidir." Bk. Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, Eseri tertip eden: Ömer Rıza Doğrul, İnkılâp Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul 1958, s.101-102.

¹⁶ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, s. 121 vd.

¹⁷ Müşavere ve Dinî Eserleri İnceleme Kurulu'nun 13 Mayıs 1963 tarihinde almış olduğu bu karar, Yazı İşleri ve Evrak Müdürlüğü'nün aynı gün ve 13862 sayılı yazısıyla dönemin Diyanet İşleri Başkanı H. Hüsnü Erdem'in imzasıyla müftülöklere gönderilmiştir. Numaralandırma bize aittir.

4. Keyfiyetin bu suretle ilgili makama bildirilmesine ve ayrıca müftülöklere de tamim edilmesine karar verildi.

Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere ve Dinî Eserleri İnceleme Kurulu'nun yaklaşık kırk beş yıl önce aldığı bu ilkelerin oldukça açık ve anlaşılır olmasına rağmen, uygulamada görülen birtakım aksaklıklar konuyu tartışılır hâle getirmiştir.

Bu tartışmalar esnasında sıklıkla gündeme getirilen şikâyetlerden biri, hoparlörle okunan ezanın çevreyi rahatsız ettiği yönündedir. Bu konuyla ilgili olarak 21 Eylül 1965 tarihinde İstanbul Valisi, müftülöklere bir yazı göndermiştir. Valiliğin bu yazısında, özellikle sabah ezanının hoparlörlerle okunmaması emredilmiş; Beyoğlu Müftüsü de sorumluluk alanındaki cami imamlarına ve müezzinlerine bu tamimi aynen göndererek, bu emre göre hareket edilmesini, aksi takdirde şiddetli cezaların tatbiki cihetine gidileceği bildirilmiştir.

İstanbul Valiliği'nin 21 Eylül 1965 tarih ve 171/10292 nolu yazısı şöyledir:

“Hoparlörler sesi yükselten maddi bir vasıtaadır. Peygamber zamanında böyle bir vasıta mevcut olmadığına göre, bu vasıta ile şer’i emirlerin icrası ‘bid’at’ sayılır. Bid’atler ise başkalarına zarar vermemek ve halkın huzurunu bozmamak şartıyla bi’at-ı hasene kabul edilir. Hâlbuki ezan okunması namaza bir çağrıdan ibaret ve sünnettir. Hoparlörle yapılması için şer’i bir hüküm yoktur. Bu bakımdan halkımız sağlığına ve huzuruna zararlı olduğu tespit edilen yerlerde ve zamanlarda hoparlörle ezan okunması caiz olmamak lazım gelir. Bu sebeple bilhassa sabah ezanlarının şehrin kalabalık ve iş yerlerinde hoparlörlerle okunmaması hususunu tâmîmen arz ve rica ederim.”

İstanbul Valiliği'nin ezan konusunda böyle bir yazı yazması, “Ezan hakkında vali emir verebilir mi?” şeklinde ifade edilebilecek bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bir yazısıyla bu tartışmalara katılan Kemalettin Nomer, meseleyi geniş bir şekilde tartışır.¹⁸ Bu tür emirlere muhatap olmanın üzüntü verici olduğunu belirtmek isteriz. Ancak Diyanet İşleri Başkanlığı yetkili kurulunun aldığı kararları uygulamaya-
rak buna sebebiyet verenlerin sorumluluğunu unutmamak gerekir.

Esasen bu düşünce laiklikle ilgili o dönemde yapılan tartışmalarda da yer alır. Söz gelimi A. Fuat Başgil de, dinde yeni yorumların ve düzenlemelerin her zaman yapılabileceğini, ancak bunun bir uzmanlık işi olduğunu belirtir.¹⁹

Aslında Nomer'in bu hususta ileri sürmüş olduğu hukukî gerekçelerin daha önce Yargıtay'ın vermiş olduğu bir karara dayandığı söylenebilir. Yargıtay, 1932 yılında ezanın Türkçe okunması yönündeki Diyanet İşleri Başkanlığı genelgesini hukukî dayanaktan yoksun bularak bozmuş ve uygulamanın iptaline karar vermiştir. Bunun üzerine ezanın Türkçe olarak okutulması hususunda kanunî düzenleme yapılmıştır.

Ezanın okunma şekliyle ilgili tartışmalar, 1970 muhtırası sonrasında da yaşanmış-

¹⁸ Kemalettin Nomer, “Ezan Hakkında Vali Emir Verebilir mi?”, *Hakses*, Sayı 11, Kasım 1965, s. 3-4.

¹⁹ A. Fuat Başgil, *Din ve Laiklik*, 6. baskı, İstanbul Yağmur Yay., 1985, s.137.

tır. Devlet Bakanlığı'nın 8 Temmuz 1971 tarihli ve 5-05/3843 sayılı yazısı Diyanet İşleri Başkanlığı'na gönderilmiş ve Başkanlık 13 Temmuz 1971 tarih 841/83 sayılı yazısı ile konunun görüşülmesi için Din İşleri Yüksek Kurulu'na havale etmiş ve Din İşleri Yüksek Kurulu konuyu inceleyerek 22 Temmuz 1971 tarihinde karara bağlanmıştır. Kurulun almış olduğu kararlar şu şekildedir:

1. Ezan, namaz vakitlerini bildirmek için bir çağrıdır. Ezanın hoparlörle okunmasının lâzım olduğuna dair dinî bir hüküm bulunmadığı gibi bunu yasaklayan bir delil de mevcut değildir. Bu itibarla ezanın uzaklara duyurulmasını sağlamak maksadıyla hoparlörden faydalanmakta dinen bir sakınca yoktur.

2. Hoparlör kullanmaktan maksat, ezanı müslümanlara duyurmak olduğundan, bu maksadın tahakkuku için, aynı semtte ve bir birine yakın camilerden bir tanesine hoparlör konulması kâfidir. Bu husus müftülüklerce tespit edilip sağlanmalıdır. Keza müteaddit camileri bulunan yerlerde ezanın aynı vakitte okunması, hoparlör bulunsa dahi müezzinlerin behemehâl minarenin şerefesine çıkıp ezan okumaları hususu müftülüklerce temin edilmelidir.

3. Ezanın duyanlar üzerinde güzel tesir hâsıl edebilmesi için, dinî adaba uygun bir şekilde güzel, sade ve hoş eda ile okunması dinen müstahsen olan umurdandır. Bunun için hoparlör vasıtasıyla okunurken cihazın ses ayarına azamî itina gösterilmesi icabeder. Hoparlör, iyi ayarlanmaz ise tatlı ezan sesi madenî levhadan kulak tırmalayıcı bir şekilde akseder. Bu ise ezanın ilâhî âhengini bozar. Bundan sakınmak için aletin fazla açılmaması gerekir. Hususiyle sabah namazı vakti, sakın bir vakit olması hasebiyle, ezan sesi daha kolay duyulacağından, hoparlörün lüzumsuz yere yüksek açılmasına ihtiyaç yoktur. Sabahın sessizliği içinde okunan ezan sesinin duyulacak kadar açılması kâfidir.

4. Minareler, ezan okumaya mahsustur. Minarelere konan hoparlör ezandan başka bir maksat için kullanılmamalıdır. Ayrıca camide okunan Mevlid-i şerifin ve yapılan vaazın minareden hoparlörle yayınlanmasına lüzum yoktur.

5. Bir kısım mahallerde hoparlörler, minarelere gelişi güzel bir tarzda konulduğundan, bu durum minarelerin zerafetini ve tabiî görünüşlerindeki güzelliği bozacak bir manzara arz etmektedir. Başkanlığımızın 21 Ağustos 1968 tarih ve 36 sayılı genelgesi ile Teşkilatımıza tamim edildiği veçhile bu gibi tesirlerden yeknesaklığı sağlamak için Vakıflar Genel Müdürlüğüne tanzim edilen plân esaslarına göre hoparlör cihazlarının, şerefelerin iç kısmına tesbiti veya camiin dış görünüşüne hâle vermeyecek bir şekilde vaz edilmesi uygun olur. 22 Temmuz 1971²⁰

Ezanın okunma şekliyle ilgili olarak özellikle hoparlörle yüksek sesle okunmasından duyulan rahatsızlıkların zaman zaman yenilendiği gözlenmektedir.

²⁰ "Hoparlörden Faydalanmakta Dinen Bir Sakınca Yoktur", *Diyanet*, Yıl 3, Sayı 25, 15 Ağustos 1971, s.1, 15.

Ezan ve Gürültü Kirliliği

İçinde bulunduğumuz çağda çevre ve gürültü kirliliğinin ileri safhalara ulaşması nedeniyle toplumların bu konudaki duyarlılıkları ön plâna çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda taşıt araçlarının çevreye verdiği zarar, eğlence merkezlerinin faaliyetleri, futbol müsabakaları sonrası yapılan taşkınlıklar, seçim propagandaları sırasındaki gürültü rahatsızlığı bunların başında gelmektedir. Buna ilaveten günde beş kez hoparlörlerden okunan ezanların da gürültü kirliliğine neden olduğu dile getirilmeye başlanmıştır.

Yapılan bir araştırmada²¹ deneklerin boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinin 1, 2, 3. faktör olarak algılamalarının toplamdaki tercih oranlarını belirtecek olursak şöyledir: % 24.9 “seçim propagandaları”, % 23.2 “taşıtların kirliliği”, % 16.1 “futbol başarılarını kutlama”, % 14.9 “düğün konvoyları”, % 7.8 “belediye hoparlörlerinden yapılan duyurular”, % 7.6 “asker uğurlama”, % 3.9 “boş” ve % 1.6 “yüksek sesle okunan ezan”. Gürültü kirliliği ile ilgili tercihleri arasında hoparlörle yüksek sesle okunan ezandan rahatsız olanların oranının (% 1.6) son derece düşük olması, bunun da daha ziyade üçüncü faktör olarak zikredilmesi dikkat çekicidir. Şu halde okunan ezanlar toplum tarafından gürültü kirliliği olarak algılanmamaktadır. Ancak bu alan araştırmalarının farklı bölgelerde yapılacak araştırmalarla desteklenmesi gerektiğini belirtmek isteriz.

Bununla birlikte aynı araştırmada yüksek sesle okunan ezanların gürültü kirliliğine neden olduğu konusunda ise deneklerin büyük çoğunluğu ezanın gürültü kirliliği oluşturduğu düşüncesine katılmamaktadır. Ancak % 14’lük bir kesiminin gürültü kirliliğine neden oluyor demesi dikkate alınması gerekmektedir. Bunların içerisinde muhtemelen saygıdan dolayı sesini çıkartmayanların da olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Öte yandan ezanın gürültü kirliliği yaptığını düşünen din görevlilerinin oran olarak (% 18.7) halk kesiminden (% 14.0) daha yüksek olması oldukça dikkat çekicidir.

Zaman zaman basında yer alan yazılara bakıldığında, her ne kadar meramın abartılı ifadelerle anlatıldığı gözlenmekte²² ise de, hoparlörle okunan ezandan duyulan rahatsızlıkların dile getirildiğine şahit olunmaktadır. Ezanın özellikle hoparlörle yüksek sesle okunma şekliyle ilgili olarak yapılan tartışmalar çerçevesinde ileri sürülen gerekçeleri belirten şu satırların, kısmen abartılı ifadeler içerse de, daha dengeli ve dikkatli bir üslûba sahip olduğu söylenebilir:

“Ezan, yalnız dinimizin değil, aynı zamanda kültürümüzün de bir parçasıdır. Salt namaz saatini duyurmanın ötesinde bir anlam kazanmıştır. Elbette okunacaktır. Mü-

²¹ Kirman, M. A., Günaydın, M., Apaydın, H., *İbadete Çağrı Olarak Ezan*, Rağbet Yay. İstanbul 2007.

²² Gittiği bir tatil beldesinde hoparlörden okunan ezandan rahatsızlık duyan bir gazetecinin görüşleri hakkında bk. Refik Durbaş, “Tatil Köyünde Ezan”, *Sabah*, 05 Eylül 2004 .

ezzinlerin okuma zamanını istedikleri gibi ayarlamasını da (onaylamasak bile) anlamak kabil.

Benim iki konuda eleştirim var. Birincisi, ezan okuyanların çoğu bu işi gereği gibi yapamıyor. Ne makam bilgileri var ne de sesleri güzel. Hele bazılarının sesleri iyiden iyiye berbat. Müezzinler için müzik kursları açıldığına göre, böyle düşünen tek kişi de değilim galiba.

İkincisi, hoparlörler gereğinden fazla açılıyor. Elbette günümüz kentlerinde hoparlör olmadan sesinizi duyuramazsınız. Fakat, çoğu zaman ses o kadar açılıyor ki, dalgın bir anında insan bomba patladı sanıp, kalp krizi geçirebilir. Hamile kadınlar çocuklarını düşürebilir. Hatta felçli hastalar korku içinde yatağından fırlayabilir. Bu konuda biraz daha insafli olunamaz mı?²³

Günümüzde özellikle yakın camilerden okunan ezanların bir birine karışması sonucu aynı anda kulağa gelen farklı ses ve cümlelerin insanı hoşnut etmediğini, bilakis rahatsız ettiğini söylemek zorundayız. Bir de buna nahoş sesle okunan ezanı ilâve ettiğiniz zaman insanın haz duyması bir tarafa, ondan nefrete varan bir ıstırap duyulduğunu da insanlarımızdan dinlemekteyiz. Hatta o nahoş sesi dinlememek için ezan okunurken evin kapı ve pencerelerini kapatıp televizyonun sesini sonuna kadar açan insanlar vardır. Bu gibi uygulamalarla müslümanları ezandan nefret ettirmeye hiç kimsenin hakkı olmadığını düşünüyoruz.²⁴ Bunu söylediğinizde belki de ezan karşıtı biri olarak nitelendirilebilirsiniz. Ancak itham etmekle meseleyi çözmüş olmuyorsunuz.

Bir de sabah ezanları genelde güneşin doğmasına bir saat kala okunmaya başlanmaktadır. Merkezî sistem olmayan yerlerde belirli aralıklarla yaklaşık yarım saat boyunca ezan sesi duymanız mümkündür. Bu konuyu gazete yazarlarının köşelerine taşıyarak değişik yorumlara yol açtığı görülmektedir. Bir yazar çanın çalış saatinin hiç şaşmadığını dile getirerek sabah ezanlarının yirmi beş dakika sürdüğünü “Zamana saygı ve zaman bilinci, bugün erişmeye çalıştığımız ve büyük ölçüde de eriştiğimiz Batı uygarlığının neredeyse temelini oluşturan şeyler. Müslümanların yaşadığı ülkelerin neden Batı’dan geri kaldığı sorusunu sorarken belki zaman bilincini de göz önüne almak lazım”²⁵ ifadesiyle belirtirken bir başka köşe yazarı bu görüşe katılmayarak, esasen ‘müezzinlerin ezan okumaya aynı anda başlamaması, tamamen zaman bilincine bağlı olduğunu ve bununla ses egemenliği kurmaya çalıştıklarını belirttikten sonra bu uygulamayı küçük kasabalarda bile görmenin mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca bunu yapmakla inanmayanları müslüman yapabileceklerini sanıyorlarsa

²³ Türker Alkan, “Nerede Eski Ezanlar”, *Radikal*, 29.04.2003.

²⁴ Bir konferansta Kahramanmaraş Müftüsü ile birlikteydik. Yanınıza bir hanımefendi geldi. ‘Aman hocam ne olur! Mahallemiz imamının sesi çok nahoş. Ezan okuduğu sırada parmaklarla kulaklarımı tıkıyorum. Bu sestен bizi kurtar’ demesini unutamıyorum. Belirtilen alan araştırmasında din görevlilerinin yüzde 75’inin ezan ile ilgili bir kurs almadığı görülmektedir.

²⁵ İsmat Berkan, “Müslümanlar Neden Geri Kaldı”, *Radikal*, 27.04.2003.

yanıldıklarını, inananların ise zaten camiye gidebileceğini²⁶ belirtmektedir. Bu kadar süre içerisinde insanlara ezan dinlettirmenin bir anlamı olmadığını söylemeliyiz.

Ülkemizde bu tartışmalar yapılırken Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de hasta, yaşlı ve çocukların uyuyamadıkları gerekçesiyle hoparlörlerden ezan okuma yasaklanmıştır.²⁷ Böyle bir uygulamanın ülkemizde yapılmasını asla temenni etmeyiz. Ancak aynı gerekçelerle yaşadığımız şikâyetleri en asgari seviyeye indirmeyi yetkililerden beklemek hakkımızdır.

Merkezî Ezan Uygulaması

Diyanet İşleri Başkanlığı, ezanla ilgili zaman zaman kendilerine intikal eden şikâyetleri dikkate alarak 2001 yılından itibaren merkezî ezan okuma uygulamasına geçmeye karar vermiştir. Başkanlık gerekçesinde şu ifadelere yer vermektedir:

Bilindiği gibi ezan; ibadet vaktinin geldiğini bildiren, tevhit inancının ilânı anlamını taşıyan İslâm dininin çok önemli bir mesajıdır. Bu öneminden dolayı ezanın kulağa hoş gelecek bir şekilde güzel bir ses ve makamla okunması büyük önem arz etmektedir.

Hal böyle iken; ülkemiz genelinde bazı camilerimizde yüksek ezan seslerinin kulağa hoş gelmediği, ses cihazlarının istenilen şekilde ayarlanmadığı, birbirine yakın olan bazı camilerde okunan ezanların, seslerinin karışıklığından dolayı net bir şekilde anlaşamadığı ve ses armonisinin bozulduğu, bu durumun da hoşnutsuzluğa ve şikâyetlere sebep olduğu, Başkanlığımıza intikal eden bilgilerden anlaşılmaktadır.

Buna mukabil bazı il ve ilçelerimizde ezanın merkezî sistemle okunması uygulaması vatandaşlarımız arasında genellikle olumlu karşılanmış, uygulamanın son derece faydalı sonuçlar doğuracağı kanaati hâsıl oldu.

Uzun yıllardan buyana yaşaya geldiğimiz yukarıda belirtilen mahzurları tamamen ortadan kaldırarak, ezanın amacı ve ruhuyla mütenasip bir şekilde okunmasını temin amacıyla ülke genelinde merkezî ezan sistemine bir an evvel geçilmesi uygun görülmektedir.²⁸

Görülebileceği üzere ezanla ilgili şikâyetlerin uzun yıllardan beri dile getirildiği; ancak işin üzerinde gereği gibi durulmadığı anlaşılmaktadır.

Bir hususa dikkat çekmekte yarar vardır. Tarihi süreç içerisinde ezanla ilgili yaşanan gelişmeler maalesef yetkili makamlarda olanları ihtiyatlı davranmaya zorlamaktadır. Zira yapılacak olan her uygulama acaba millet tarafından nasıl bir tepkiyle karşılanır endişesi taşınarak olumsuzlukların ortaya çıkmasına bir anlamda göz yumulmuştur.

²⁶ Türker Alkan, "Nerede Eski Ezanlar", *Radikal*, 29 Nisan 2003.

²⁷ "Bakü Ezanı Kısı", *Hürriyet*, 27 Temmuz 2007; "Azeriler Ezanı Kısı", *Milliyet*, 27 Temmuz 2007.

²⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın 26 Şubat 2002 tarih ve B.02.1.DİN.0.12.00. 02-246-527 sayılı yazısı.

Yapılan bir alan araştırmasında²⁹ merkezî ezan uygulamasını deneklerin % 23.5'i "tamamen" onaylarken, % 16.2'i "kısmen" onayladığını ifade etmiştir. Deneklerin % 27.8'i merkezî ezan uygulamasını "uygun bulmadığını", % 25.6'sı ise "kesinlikle uygun bulmadığını" ifade etmiş; % 6.9'u da herhangi bir fikir belirtmekten kaçınmıştır. Bu durumda merkezî ezan uygulaması onaylayanların toplam oranı % 39.7 olurken, uygun bulmayanların toplam oranı % 53.4 olmaktadır. Bu rakamlar açıkça göstermektedir ki, halk, merkezî ezan uygulamasına fazla sıcak bakmamakla birlikte bir değişimin olması gerektiği konusunda eğilimlerinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak, din görevlilerinin bu konuda halka negatif referans olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

Nitekim aynı araştırmada din görevlilerinin merkezî ezan uygulaması ile ilgili tutumları verilmiştir. Buna göre merkezî ezan uygulamasını tamamen onaylayanların oranı % 9.9, kısmen katılanların oranı % 12.6'dır. Onaylamayanların oranı % 34.6, kesinlikle uygun bulmayanların oranı ise % 40.7 olmuştur. Bu durumda merkezî ezan uygulamasını onaylayanların toplam oranı % 22.5 olurken, karşı olanların toplam oranı ise % 75.3 olmaktadır. Bu rakamlar açıkça göstermektedir ki, din görevlilerinin çoğunluğu merkezî ezan uygulamasına karşıdır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu araştırmanın başka illerde yapılacak alan araştırmalarıyla desteklenmesi gerektiğine inanıyoruz.

Merkezî ezan uygulamasıyla ilgili olarak din görevlileriyle birebir görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde din görevlilerinin genelde merkezî ezan uygulamasına karşı oldukça farklı tutumlar sergiledikleri gözlenmiştir. Meselâ bir imam,

"Merkezî ezan uygulaması bizim ilimizde henüz başlamadı ama çevre illerdeki meslektaşlarımızdan duyduğumuza göre tek merkezden güzel sesle okunana ezanların insanlarda daha büyük etki oluşturmaktadır. Bu yüzden böyle bir uygulama bizim ilimizde de başlatılırsa zannediyorum son derece yararlı olur" derken bir başkası da şu ifadeleri kullanmıştır: "İşin doğrusu ezanların birbirine karışmasından halkımızın bir kısmının rahatsız olduğu kulağımıza gelmektedir. Merkezî ezan sistemi ilimizde de başlatılırsa bu tür rahatsızlıklar ortadan kalkacaktır."

Merkezî ezan uygulamasına karşı çıkan bir imam da karşı çıkış gerekçelerini belirtirken şu ifadeleri kullanmıştır: "Merkezî ezanla ilgili yapılan düzenlemeler, dinin aslına bir müdahale anlamına gelmektedir. Bu nedenle mevcut ezan uygulamasının devam etmesi daha doğrudur. Ülkenin bütün problemleri çözüldü de sadece bu problem mi kaldı?"

Merkezî ezan uygulamasına karşı çıkan bir müezzin de uygulamadan duyduğu endişeyi şöyle dile getirilmiştir: "Merkezî ezan uygulamasıyla görevi ezan okumak olan müezzinlere ihtiyaç kalmayacaktır. İşsizliğin bu kadar yüksek olduğu bir ülkede bu uygulama işsizlerin sayısını arttırmaktan başka bir işe yaramayacak. Aslında bu bir

²⁹ M. A. Kirman, M. Günaydın, H. Apaydın, *a.g.e.*, s. 98-102.

başlangıçtır. Zira bu gibi uygulamalarla müezzinlere ihtiyaç kalmayacağı gibi, ileride namaz da merkezileşecek ve bütün imamların da görevlerine son verilecektir.”

Bir imam da, merkezî ezan uygulamasına karşı olmamakla birlikte bu ve benzeri uygulamalarda merkezîyetçi bir yaklaşım sergilenmesinden duyduğu rahatsızlığı şöyle dile getirmiştir: “Ben merkezî ezana karşı değilim. Ama bu tür uygulamalar, halka ve uygulayıcılara ve bu çalışma gibi bilimsel araştırmalar göz önüne alınarak başlatılırsa daha iyi olacağını düşünüyorum.”

Çok fazla olmasa da daha katı bir tutum sergileyen görevlilerle de karşılaşmanız mümkündür: “İşiniz ezanla uğraşmak mı? Mademki ezan sesinden rahatsız oluyorsunuz o zaman ezan okunmayan bir ülkeye gidin” gibi hiç de hoş olmayan sözlerle muhatap olabilirsiniz. “Sabah ezanında hoparlörün sesi çok çıkıyor, camiye yakın yerlerde çocuklar sesten korkarak uyanıyor. Hoparlörün sesini biraz kısın” gibi şikâyetler dile getirildiğinde, “mademki ezan sesinden rahatsız oluyorsunuz bundan sonra sesini daha fazla açacağız. Niçin uyuyorsunuz? Müslüman değil misiniz? Kalkın namazınızı kılın.”

Yapılan görüşmelerde, hem merkezî ezan uygulamasını destekleyen hem de bu uygulamaya karşı çıkan din görevlilerine rastlanmıştır. Bir karşılaştırma yapıldığında merkezî ezan uygulamasına karşı çıkanların çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, bazı din görevlilerinde konuyla ilgili bilgi yetersizliği şeklinde değerlendirilebileceği gibi, var olan bilgi birikimleri içerisinde dinî olanla kültürel olan arasında analitik bir ayırım yapma alışkanlığında bir belirsizlik olduğu biçiminde de yorumlanabilir.

Yapılan birebir görüşmelerde din görevlilerinin merkezî ezan uygulamasına karşı bir tutum içerisinde olmalarının nedeni olarak işsiz kalma korkusu öne çıkarılmıştır. Onlara göre, ezanın merkezî okunmasının sağlaması ilk uygulama olup, devamında ise namazın da tek bir merkezden kaldırılması gündeme gelebilecektir. Bu ifadelere göre, din görevlilerinin merkezî ezan uygulamasına karşı bir tutum içerisinde olmalarının gerisinde, dinî gerekçeler değil, geçim kaygısı ile zihinlerinde oluşan işsizlik korkusu yatmaktadır. Ayrıca üst makamlara karşı bir kuşku olduğu izlenimi de gözlenmektedir.

Aslında din görevlilerinin bu konuda homojen bir tutum içerisinde oldukları söylenemez. Bir kısım din görevlisi mevcut uygulamadan rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Özellikle güzel sesi olmayan müezzinler, insanları dinden soğuttuğunu düşündüklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca, aynı anda başlamayıp, yarım saat süren ezanların da insanlara rahatsızlık verdiğini ifade etmişlerdir. Bir kısım din görevlisi de, sabah ezanlarının yarım saatten fazla sürmesini doğru bularak ezanın birini duymayanın ikincisiyle uyanıp namazını kılabileceğini, hastaların rahatsızlık duyması bir yana okunan ezandan şifa bulabileceklerini ileri sürmüştür.

Burada konuyla doğrudan ilgisi olmasa da bir hususa daha vurgu yapmak istiyoruz. Ezan konusunda dile getirilen şikâyetlerin cami içi kullanılan hoparlörler için de geçerli olduğunu söylemek isteriz. Sesin güzeli tabii olanıdır. Ancak alanı büyük olan camilerde

imam ve müezzinin sesi duyulmuyorsa elbette cihazdan yararlanılacaktır. Ancak bu cihazların sesi maalesef gereğinden fazla açılmakta ve bu durum ibadetin ruhuna zarar vermektedir. İç mekânı geniş olmayan camilerde de hoparlör kullanılmaktadır. Daha doğrusu özellikle şehir merkezlerinde ses cihazının olmadığı cami yoktur dersek abartı sayılmamalıdır. Hâlbuki buna hiç gerek olmadığı açıktır. Ancak cemaat iç mekânın dışına taşıyorsa daha doğrusu son cemaat mahalli için düşünülebilir.

Minare hoparlörlerinden ezanın dışında ölüm nedeniyle salâlar ve ölüm ilânları verilmektedir. Yaşadığımız iletişim çağında bunlara son vermenin gerekli olduğunu belirtmek isteriz. Cuma akşamı yatsı namazından önce ve Cuma sabahı sabah ezanından önce salâ verilmektedir. Bazı yörelerde salânın haricinde kaside, ilâhi hatta gazel bile söylenmektedir. Bu uygulamaların son bulması gerekir diye düşünüyoruz.

Ayrıca mübarek gün ve gecelerde düzenlenen mevlit törenleri, vaazlar hoparlörlere verilerek etraftan dinlenilmesine sebep olunmaktadır. Bu gecelerde vaaz, mevlit ve Kur'an dinlemek isteyen insan zaten camiye gitmektedir. Gitmeyen insanlara, "biz size zorla dinlettiririz" anlamına gelecek şekilde insanlarımızı taciz etmenin dine ne faydası olabilir? Gece geç saatlere kadar süren bu uygulamaların hoparlörlere verilerek insanların rahatsız edilmesinin önüne geçilmesi gerektiğini belirtmek isteriz.

Sonuç ve Öneriler

Dinin en önemli sembollerinden biri de insanları ibadete çağırma araçlarıdır. Hıristiyanlar için çan ne ise müslümanlar için de ezan aynı fonksiyonu görmektedir. Uzun bir tarihi süreçte İslâm dininin en güçlü sembollerinden biri hâline gelen ezanın etki ve fonksiyonları sadece dinî alanla sınırlı değildir. Bu noktada denilebilir ki, ezana bakış bir müslümanın din anlayışını olduğu kadar dünya görüşünü de etkilemekte ve hatta belirlemektedir. Şu halde ezanla ilgili yapılan her tür düzenlemenin bilimsel bir temele oturtulması ve çok dikkatli yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde sembol olma gücüyle doğru orantılı olarak toplumsal plânda birtakım tepkilerin sergilenmesine yol açması kaçınılmazdır. Nitekim tarihî süreçte bunun örneklerine rastlamak mümkündür.

Zamana bağlı olarak ezanla ilgili bazı düzenlemeler olabilir. Ancak bunlar dinî ve sosyal gerçekler göz önüne alınmak suretiyle yapılabilir. Nitekim yakın tarih diyebileceğimiz 1960'lı yıllara kadar ezanın müezzin tarafından minareye çıkarak kendi sesiyle okuduğunu biliyoruz. Ses cihazlarının ortaya çıkmasıyla birlikte ezanların hoparlörler aracılığıyla okunmaya başlanmış olması, okunan ezanın aslıyla aynı olmadığı tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Buna müezzinin minare şerefesine çıkmamasını da ekleyebiliriz. Ancak günümüzde toplumun çoğunluğu müezzinin minare şerefesine çıkmasını istemektedir. Ancak bu noktada "Bunun bir güzellik, huşû ve heyecan unsuru halinde devam etmesi için cihaz sesinden kurtarılması ve sadece insan sesiyle okutulması gerekmektedir"³⁰ görüşü bir öneri olarak ileri sürülmüşse de pek kabul görmedi-

³⁰ Yaşar N. Öztürk, *İslâm Nasıl Yozlaştırıldı?*, 6. baskı, Yeni Boyut Yay., İstanbul 2000, s. 218-222.

ğini söylememiz mümkündür.

İletişim çağı olarak nitelendirilen içinde bulunduğumuz asırda bile hiç şüphesiz ezan en güzel bir okuyuşla okunmalıdır. Ancak, camilerimizi tartışılabilir uygulamalardan uzak tutmak gerektiğini belirtmek isteriz. İslâm'ın sembolü ve parolası olan ezanı tartışma ortamından çıkaramadığımız müddetçe din hizmetlerinin eksik kalacağını söylemek abartı sayılmamalıdır.

Özellikle şehrin gürültülü ortamında müezzinin tabii sesiyle okuduğu ezanı duymak mümkün değildir. İslâm dininin bir sembolü olan ve güzel ve tatlı bir sesle okunan ezanı bu dine inanan insanların duyma talepleri en doğal bir hak olarak ciddiye alınmalıdır. Hoparlör gibi araçların kullanılması da mümkündür. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken en temel hususlar arasında ezanın güzel ve hoş sesle okunmasına ve hoparlörün sesinin yeteri kadar açılmasına büyük özen gösterilmelidir. Aksi takdirde İslâm'ın şiarı ve parolası olan ezanın bu tartışmalardan zarar göreceğini belirtmeliyiz. Bu bağlamda;

1. Cami minare hoparlörlerinin ezanın haricinde hiçbir amaçla kullanılmaması sağlanmalıdır.

2. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın başlattığı ve birçok ilde uygulanan ve vatandaşlar tarafından da olumlu karşılandığı gözlemlenen merkezî ezan uygulaması mutlaka yaygınlaştırılarak devam ettirilmelidir. Bu konuda taviz verilmemelidir.

3. Müezzinlerin güzel sesli ve eğitilmiş olmaları konusunda gerekli titizlik gösterilmelidir.

4. Yetkililerin haricindeki kişilerin ezan okumalarına müsaade edilmemelidir.

5. Yüksek sesle okunan ezanların önüne geçilmelidir. Bu konuda müftülükler gerekli hassasiyeti göstermelidir.

6. Ezan konusundaki şikâyetlerin asgari seviyeye inmesi konusundaki görev müftülükler düşmektedir. Müftülükler öncelikle kendi elemanlarını ikna etmelidir. Çünkü uygulamayı bizzat kendileri yapmaktadır.

7. Yapılan uyarılara rağmen yetkililerin bu konuda genellikle gerekli hassasiyeti göstermediğini söyleyebiliriz. Bu açıdan cihazlara bir standart getirilmesinin gerekli olduğunu düşünüyoruz. İnsanları rahatsız etmeyecek ayardaki sesin üzerine çıkmayan cihazların kullanılması zorunluluğu getirilmelidir.

Oturum Başkanı - Mehmet Günaydın hocama teşekkür ediyorum; çok önemli noktalara parmak bastı. Sesin egemenliğinden daha çok sözün egemenliğine vurgu yaptı. Bunun zımnında, ezandan rahatsız olanlarla, ezanla rahatsız edenler arasındaki bir tartışmaya işaret etti. Halbuki, bir de ezanı okuyanların kendi iç tartışmaları vardı eskiden; caiz midir, değil midir tartışması... Onu geçtik.

Çok teşekkür ediyorum.